

Spolupráca škôl so zariadeniami výchovnej prevencie v prevencii drogových závislostí u detí a mládeže

Miriám Maľová

Anotácia: V príspevku sa poukazuje na možnosti spolupráce školy s inštitúciami v oblasti prevencie. Zároveň prezentujeme vybrané výsledky výskumu realizované u koordinátorov prevencie drogových závislostí a iných sociálnopatologických javov, ktorí pôsobia v základných školách, prinášame ich názory na skúmanú problematiku.

Kľúčové slová: škola, zariadenia výchovnej prevencie, prevencia drogových závislostí u detí a mládeže, koordinátor prevencie drogových závislostí a ďalších sociálnopatologických javov

Annotation: In the contribution it is referred to the possibilities of school cooperation with institutions in the branch of prevention. As well as we present chosen results of the research realized with coordinator of drug prevention of other socialpathological phenomena, who work in elementary schools and present their thoughts about issues of the research.

Key words: school, institutions of educational prevention, prevention of drug addiction of children and the youth, coordinator of drug prevention of other socialpathological phenomena

Prelomové obdobia a revolučné udalosti osobitne, prinášajú množstvo nielen pozitívnych, ale aj negatívnych zmien a s nimi spojené úsilie o ich riešenie. Prudká expanzia drogového problému v transformačnom období v Slovenskej republike vyvolala potrebu zvýšenia efektívnosti procesov prevencie. A práve v tomto smere je nevyhnutná stratégia prevencie drogových závislostí, ktorá zahrňuje systematické a koordinované úsilie škôl v spolupráci so zariadeniami výchovnej prevencie a s pedagogicko-psychologickými poradiňami.

Škola je sekundárnym socializačným činiteľom v procese socializácie mládeže. Ide o inštitúciu, v ktorej deti trávajú značnú časť dňa a prežívajú podstatnú časť svojej mladosti. Škola poskytuje dieťaťu vzdelanie, výchovu, vplýva na formovanie jeho osobnosti ako aj na jeho morálne, etické a právne vedomie. Realizovanie primárnej prevencie v školách by malo byť nevyhnutnosťou. Prevencia v školách a školských zariadeniach by mala tvoriť

integrálnu súčasť výchovy a vzdelávania. Škola by mala predstavovať bezdrogové prostredie a poskytovať vhodný príklad zo strany učiteľov. Učitelia by mali byť pozitívnymi výchovnými vzormi, pretože slová sa hovoria, príklady tiahnu. Ako uvádza Poliaková, „efektívna výchova v prevencii drogových závislostí je tá, ktorej výsledkom je samostatné, slobodné rozhodnutie a presvedčenie dieťaťa, že žiadna droga v akejkoľvek forme nie je vhodným spôsobom riešenia osobných problémov ani cestou k pochopeniu seba samého či cestou na získanie sebaúcty a vlastnej dôstojnosti“. (Ondrejko, Poliaková a kol., 1999, s. 271)

Školy a školské zariadenia sú povinné v zmysle Dohovoru o právach dieťaťa zabezpečovať aktívnu ochranu detí pred sociálnopatologickými javmi a realizovať ich včasnú prevenciu. Hroncová (2004, s. 34–35) a Emmerová (2004, s. 11) poukazujú na špecifické úlohy školy v oblasti primárnej prevencie sociálnej patológie, ktorej úlohou je predchádzať delikventnému vývinu detí a mládeže už v raných štádiách. To si vyžaduje permanentný a tímový prístup a úzku spoluprácu škôl s poradenskými inštitúciami, zariadeniami výchovnej prevencie, políciou a pod.

Osobitné miesto v našich základných školách patrí koordinátorom prevencie – učiteľom, ktorí informujú, koordinujú a usmerňujú aktivity v rámci prevencie. Pedagogicko-organizačné pokyny pre školy, školské zariadenia, orgány štátnej správy v školstve a orgány územnej samosprávy na školský rok 2004/2005 odporúčajú ustanoviť školám funkciu koordinátora prevencie (drogových závislostí a iných sociálno-patologických javov), ktorého úlohou bude v spolupráci s vedením školy vypracovať a realizovať preventívny program školy a bude spolupracovať s centrami výchovnej a psychologicko-kej prevencie, pedagogicko-psychologickými poradňami a inými odbornými zariadeniami rezortu zdravotníctva a sociálnych vecí.

Kompetencie koordinátora prevencie sociálno-patologických javov upravujú Pedagogicko-organizačné pokyny, ktoré vydáva každoročne MŠ SR pre školy, školské zariadenia a orgány štátnej správy v školstve v SR ako záväzný predpis. Vo všeobecnosti možno úlohy pre koordinátora prevencie vymedziť nasledovne:

- Plní úlohu školského poradenstva v otázkach prevencie drogových a iných závislostí.
- Osobitnú pozornosť venuje žiakom zo znevýhodneného sociálneho prostredia (ohrozeného sociálnou patológiou), u ktorých je zvýšené riziko vývinu sociálno-negatívnych javov, vrátane drogových závislostí.
- Zabezpečuje koordináciu prevencie ako integrálnej súčasťi výchovno-vzdelávacieho procesu. V rámci aktivít školy poskytuje preventívno-výchovné konzultácie žiakom a ich zákonným zástupcom.

- Sprostredkúva prepojenie školy s preventívnymi, poradenskými a inými odbornými zariadeniami a mimovládnyimi organizáciami zaoberajúcimi sa prevenciou.
- Koordinuje a metodicky usmerňuje preventívnu protidrogovo-výchovnú a informačnú činnosť pedagogických pracovníkov v škole pri dlhodobom systematickom sledovaní a hodnotení vývinu žiakov, informuje ich rodičov (prípadne zákonných zástupcov) o činnosti preventívnych, poradenských a iných odborných zariadení, o možnostiach prevencie drogových a iných závislostí.
- V rámci svojej preventívnej činnosti úzko spolupracuje s výchovným poradcom v škole a s príslušným centrom výchovnej a psychologickéj prevencie a pedagogicko-psychologickou poradňou, ktoré poskytujú metodickú pomoc. (Liba, 2002, s. 72–73)

Zariadenia výchovnej prevencie

Podľa zákona č. 279/1993 o školských zariadeniach „špeciálne výchovné zariadenia plnia úlohy pri ochrane detí pred sociálno-patologickými javmi, v prevencii problémového vývinu detí, v prevencii delikventného vývinu detí a pri výkone ústavnej a ochrannej výchovy“. (Zákon č. 279/1993, s. 1211)

Zariadenia výchovnej prevencie poskytujú odbornú pomoc deťom zo sociálne alebo výchovne zlyhávajúceho prostredia a deťom s narušeným psychosociálnym vývinom za súčasnej práce s rodinou s cieľom zlepšiť a zachovať jej funkcie. Činnosť preventívnych zariadení je zameraná na ochranu detí pred sociálno-patologickými javmi.

Zariadenia výchovnej prevencie sú centrá výchovnej a psychologickéj prevencie, liečebno-výchovné sanatóriá a diagnostické centrá.

Vedľa nich stoja pedagogicko-psychologické poradne, ktoré plnia úlohy odbornej pedagogickej a psychologickéj diagnostiky, odbornej pedagogickej a psychologickéj starostlivosti o deti a úlohy poradenstva v otázkach ich výchovy, vzdelávania, osobnostného a profesijného vývinu. (Zákon č. 279/1993, s. 419)

Centrá výchovnej a psychologickéj prevencie a pedagogicko-psychologické poradne sú významné inštitúcie, ktoré sa systematicky a aktívne podieľajú na spolupráci so základnými školami v rámci špeciálnych prevenčných programov a projektov, školení koordinátorov prevencie drogových závislostí a iných sociálnopatologických javov, vzdelávaní pedagógov, triednych učiteľov a výchovných poradcov (napríklad v rámci programu primárnej prevencie „Otvor svoje srdce“ (Gábrisová, 2002, s. 72–73), ktorých cieľom je eliminácia násilia a šikanovania v základných školách, ako aj iných projektov a pod. Pomáhajú školám a školským zariadeniam pri začínajúcich sa problémoch v správaní žiakov. *Centrum prevencie drogových závislostí*

je odborným pracoviskom pedagogicko-psychologickej poradne. Odborníci činní na pracovisku prevencie drogových závislostí realizujú prevenciu drogových závislostí najmä v základných školách.

Koordinátori prevencie drogových závislostí na školách

Koordinátor prevencie pôsobiaci v základných školách sprostredkúva prepomenie školy s preventívnymi, poradenskými a inými odbornými zariadeniami a mimovládnyimi organizáciami zaoberajúcimi sa prevenciou. Ďalej koordinuje a metodicky usmerňuje preventívnu protidrogovo-výchovnú a informačnú činnosť pedagogických pracovníkov v škole pri dlhodobom systematickom sledovaní a hodnotení vývinu žiakov, informuje ich rodičov (prípadne zákonných zástupcov) o činnosti preventívnych poradenských a iných odborných zariadení, o možnostiach prevencie drogových a iných závislostí. V rámci svojej preventívnej činnosti úzko spolupracuje s výchovným poradcom v škole a s príslušným centrom výchovnej a psychologickej prevencie a pedagogicko-psychologickou poradňou, ktoré mu poskytujú metodickú pomoc. (Liba, 2002, s. 72)

V roku 2005 sme realizovali výskum, ktorého časť bola zameraná na koordinátorov prevencie drogových závislostí a ďalších sociálnopatologických javov pôsobiach v základných školách. Výskumný súbor tvorilo desať pracovníkov-koordinátorov prevencie v okrese Banská Bystrica.

Cieľom výskumu bolo aj zistenie možnosti spolupráce základných škôl so zariadeniami výchovnej prevencie a pedagogicko-psychologickými poradňami.

Výsledky výskumu ukázali, že skúmaní koordinátori prevencie z vybraných základných škôl najčastejšie spolupracujú s pedagogicko-psychologickými poradňami, čo uviedlo 8 koordinátorov. Spoluprácu s rodinou uvádza 7 koordinátorov. Uvedený jav hodnotíme pozitívne, pretože koordinátor prevencie v rámci svojich preventívnych aktivít v škole spolupracuje s rodičmi žiakov pochádzajúcich z rizikových rodín, poskytuje im preventívno-výchovné konzultácie a iné. Úzko spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradňou a príslušným centrom výchovnej a psychologickej prevencie, ktoré koordinátorom prevencie poskytujú metodickú pomoc a supervíziu. Je prekvapujúce, že koordinátori prevencie uvedené centrum výchovnej a psychologickej prevencie nezahrnuli medzi zariadenia, s ktorými spolupracujú. Uvedený jav môže byť spôsobený tým, že centrá výchovnej a psychologickej prevencie sú vo väčšine prípadov pričlenené pod pedagogicko-psychologické poradne, pričom tam majú vyčlenený samostatný úsek.

Vo výskume nás ďalej zaujímalo, ako koordinátori hodnotia spoluprácu s vyššie uvedenými inštitúciami. Ako dostatočnú uviedlo spoluprácu v tomto

smere uviedlo osem koordinátorov. Alternatívu „nedostatočná spolupráca“ označili dva koordinátori. Tento výsledok hodnotíme pozitívne, pretože dostatočná spolupráca s vyššie uvedenými subjektmi je dôležitá z hľadiska efektívnej realizácie prevencie drogových závislostí a iných sociálnopatologických javov.

Záver

Je dôležité konštatovať, že realizovanie prevencie v základných školách je nevyhnutnosťou. V prípadoch, kedy rodina neposkytuje adekvátnym spôsobom informácie o drogách, je najlepším miestom na prevenciu škola. Školy a školské zariadenia sú povinné zabezpečovať aktívnu ochranu detí pred sociálnopatologickými javmi v zmysle Dohovoru o právach dieťaťa a realizovať včasnú prevenciu, pretože výchova v rodine je laická, výchova v škole sa uskutočňuje na profesionálnej a odbornej úrovni. A práve tu zohráva relevantnú úlohu koordinátor prevencie, ktorý na profesionálnej úrovni informuje, koordinuje a usmerňuje preventívne aktivity realizované v škole.

Prevencia drogových závislostí sa musí uskutočňovať ako permanentný, dlhodobý a inštitucionalizovaný proces. Škola patrí k tým formatívnym činiteľom, ktorým nestačí fenomén drog iba akceptovať, ale ktorej aktuálnou úlohou je efektívne prispieť k jeho riešeniu za výraznej, aktívnej a kontinuálnej spolupráce mnohých mimoškolských inštitúcií a organizácií.

Literatúra

- EMMEROVÁ, I. Možnosti školy v primárnej prevencii drogových závislostí a niektoré programy prevencie. *Vychovávateľ* 2004, č. 8, s. 10–13.
- GÁBRIŠOVÁ, M. (ed.) Rovesnícke programy v práci CVPP. Zborník príspevkov z celoslovenskej konferencie. Zvolen: 2002.
- HRONCOVÁ, J., a kol. *Sociálna patológia a jej prevencia*. 1. vyd. Banská Bystrica PF UMB, 2004. 220s. ISBN 80-8055-995-3
- LIBA, J. *Výchova k zdraviu a prevencia drogových závislostí*. 1. vyd. Prešov: PU, 2002.
- ONDREJKOVIČ, P., POLIAKOVÁ, E., a kol. *Protidrogová výchova*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1999.
- Zákon č. 279/1993. Zbierka zákonov, roč. 1993, rok 1993, č. 279.

MAEOVÁ, M. Spolupráca škôl so zariadeniami výchovnej prevencie v prevencii drogových závislostí u detí a mládeže. *Pedagogická orientace* 2006, č. 4, s. 60–64. ISSN 1211-4669.

Autorka: PhDr. Miriam Maľová, doktorandka katedry pedagogiky, Pedagogická fakulta UMB, Ružová 13, 974 01 Banská Bystrica, mmalova@pdf.umb.sk